

РЕЦЕНЗІЯ

на національний підручник

«Медицина невідкладних станів. Екстрена (швидка) медична допомога» за редакцією професора І.С. Зозулі

Лікаря первинної ланки екстреної медичної допомоги (ЕМД) часто доводиться проводити ранню діагностику і надавати ургентну, або невідкладну, допомогу пацієнтам, що перебувають у критичному стані. Це можуть бути особи з тяжкою серцево-судинною патологією, гострим порушенням мозкового кровообігу, пацієнти в коматозному або післятравматичному стані, з гострою патологією черевної порожнини, отруєнням. В окремих випадках доводиться викликати спеціалізовані бригади ЕМД, коли необхідний вузькоспеціалізований підхід або транспортування в стаціонар, а до їх приїзду, по можливості, проводити недиференційовану або диференційовану терапію.

Заходи ЕМД, вжиті якнайраніше і якнайбільш професійно, відповідна послідовність дій на всіх етапах надання медичної допомоги є складовими для досягнення найкращих результатів з мінімізацією смертельних випадків та ускладнень. З цією метою проводяться безперервні цикли підвищення кваліфікації лікарів первинної ланки, в тому числі ЕМД, видається навчально-методична література, підручники для навчання та використання в повсякденній практичній роботі.

Видавництвом «Медицина» опубліковано **новий національний підручник «Медицина невідкладних станів. Екстрена (швидка) медична допомога»** (доповнене видання) за редакцією

доктора медичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, завідувача кафедри медицини невідкладних станів Національної медичної академії післядипломної освіти (НМАПО) імені П.Л. Шупика Івана Савовича Зозулі. Відомі вчені НМАПО імені П.Л. Шупика внесли свої корективи і доповнення у підручник відповідно до сучасних вимог та уніфікованих протоколів.

Підручник затверджено Міністерством освіти і науки України як підручник для лікарів — слухачів закладів післядипломної освіти, лікарів-інтернів і студентів вищих медичних навчальних закладів IV рівня акредитації (лист від 16.04.2008 р. № 1.4/18-Г-878); видано згідно з наказом Міністерства охорони здоров'я України від 22.06.2010 р. № 502 як національний підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів IV рівня акредитації.

Підручник складається з 22 розділів, додатків і списку рекомендованої літератури.

У вступному слові справедливо вказано, що у зв'язку з подіями в Україні часи дуже змінилися, що потребує від лікарів, особливо ЕМД, хірургів, нейрохірургів щоденного надання екстреної та невідкладної медичної допомоги. Сьогодні гостро стоять питання надання медичної допомоги у надзвичайних ситуаціях. Нині спостерігається чергове реформування системи охорони здоров'я, що не несе позитиву, особливо в ЕМД.

1-й розділ — «Організація швидкої медичної допомоги» — висвітлює нарис з історії розвитку швидкої медичної допомоги;

основні завдання та принципи організації екстреної (швидкої) медичної допомоги; основні нормативні документи, що регламентують надання ЕМД населенню; основні напрямки реформування екстреної (швидкої) та невідкладної медичної допомоги в Україні.

2-й розділ присвячено **серцево-легеневій реанімації у дорослих**. У ньому детально описано стадії та етапи серцево-легеневої реанімації, штучне підтримання кровообігу, захист дихальних шляхів; доступи для введення лікарських препаратів на догоспітальному етапі; деякі невідкладні стани, при яких необхідна серцево-легенева реанімація (електротравма, ураження блискавкою, утоплення, странгуляційна асфіксія, синдром тривалого стиснення тканин).

3-й розділ — «Невідкладні стани в кардіології», в якому висвітлено питання невідкладної допомоги при гіпертензивному кризі, порушенні серцевого ритму, гострому коронарному синдромі, гострій лівошлунковій недостатності, кардіогенному шоці.

4-й розділ присвячено невідкладній хірургії черевної порожнини — одному із найскладніших розділів хірургії, що зумовлено наявністю великої кількості захворювань зі своєрідним перебігом, а також відсутністю точних інструментальних методів дослідження. У розділі наведено основні особливості діагностики, клінічного перебігу та лікування найпоширеніших захворювань, що потребують надання невідкладної хірургічної допомоги, а саме — гострого апендициту, гострого холециститу, гострого панкреатиту, защемленої грижі, перфоративної виразки, гострої кишкової непрохідності, гострої шлунково-кишкової кровотечі. Класично описано перитоніт та надання невідкладної хірургічної допомоги при ньому.

Дуже детально описано закриту травму живота, яка, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, посідає 3-тє місце серед причин смерті дорослого населення після серцево-судинних та онкологічних захворювань, а у дітей — 1-ше місце. Висвітлюється питання лапароскопічних технологій в хірургії гострих захворювань черевної порожнини, а також питання невідкладної допомоги в умовах бойових дій, етапи надання медичної допомоги, принципи обстеження та лікування поранених.

У 5-му розділі — «Невідкладна допомога при легеневих кровотечах і кровохарканні» — подано етіологію, патогенез і класифікацію легеневої кровотечі та кровохаркання, алгоритм надання невідкладної допомоги при легеневій кровотечі на догоспітальному етапі.

6-й розділ присвячено невідкладній допомозі при травмах опорно-рухового апарату. У ньому проаналізовано організацію допомоги в травматології, невідкладну допомогу при ушкодженні грудної клітки та органів грудної порожнини, переломах ребер, груднини, ключиці, лопатки, плеча, передпліччя, кисті, кісток таза, стегнової кістки, кісток голілки, стопи.

7-й розділ висвітлює стани, що потребують надання екстреної й невідкладної медичної допомоги в акушерстві та гінекології. Особливу увагу приділено причинам звернення по ЕМД і показанням до термінової госпіталізації у зв'язку з вагітністю; ускладненням штучного абортів і кримінальних втручань з метою аборту; екстрагенітальній патології; післяпологовим інфекціям.

8-й розділ, присвячений невідкладним станам в урології, дає характеристику гострого пієлонефриту, уросепсису, бактеріємічного шоку, ниркової коліки, ушкодженню сечових і статевих органів, гострій ниркової недостатності.

У 9-му розділі — «Невідкладні стани в проктології» — наведено характеристику гострого парапроктиту, ускладненого геморою, гнійного запалення крижово-куприкової ділянки, травми прямої та ободової кишки, гострий кишковий кровотечі та перфоративної товстої кишки.

У 10-му розділі описано невідкладні стани в офтальмології: гострі захворювання додаткових структур ока, гострі запалення рогівки, склери, гостре порушення гідродинаміки ока, травми, поранення та опіки органа зору, бойові ураження очей, раптову сліпоту.

11-й розділ присвячено невідкладній допомозі в терапевтичній стоматології. У ньому висвітлено травматичні uszkodження зубів, гострий пульпіт, періодонтит, гострі uszkodження слизової оболонки порожнини рота, гостру одонтогенну невралгію, багатоформну ексудативну еритему, синдром Стівенса — Джонсона, оперізуючий герпес та гострий герпетичний стоматит, алергічний контактний стоматит, виразково-некротичний гінгівостоматит Венсана та ін.

У 12-му розділі — «Невідкладна допомога в щелепно-лицевій хірургії» — надана характеристика запальних захворювань та uszkodжень щелепно-лицевої ділянки, невідкладна допомога в нейростоматології, ортопедичній стоматології та ортодонтії.

13-й розділ присвячено невідкладним станам в неврології, а саме судинним захворюванням мозку — одній із найважливіших медико-соціальних проблем сучасності. Висвітлено епідеміологію, етіологію, класифікацію судинних захворювань головного мозку. Детально описано транзиторні ішемічні атаки, інфаркт мозку, геморагічний інсульт, субарахноїдальний крововилив, організацію та надання медичної допомоги на догоспітальному та госпітальному етапах, а також лікувальну тактику при мозковому інсульті. Описано гіпертензивний криз (ускладнений, неускладнений), гостру гіпертензивну енцефалопатію, тромбоз венозних пазух і вен головного мозку. Охарактеризовано гостре порушення спинномозкового кровообігу. Вичерпно описано кризові стани: лікворно-гіпертензивний криз, вегетативно-судинні кризи, синкопальні стани, колапс, синдром Мен'єра та алгоритми надання екстреної та невідкладної допомоги. Проаналізовано міастенічний і холінергічний кризи. Викладено особливості гострих інфекційно-алергічних захворювань нервової системи (різні форми менінгіту та енцефаліту) і надання допомоги на догоспітальному та ранньому госпітальному етапах. Також надано характеристику больових синдромів у ділянці обличчя, шийному та грудному відділах хребта, рефлекторних синдромів, корінцево-спінальних синдромів та лікування при них.

14-й розділ присвячено різним видам коматозних станів, діагностиці, клінічній картині та невідкладній допомозі, представлені різні шкали для визначення свідомості та тяжкості стану хворого. Детально описано церебральну кому, кому при ендокринних захворюваннях, а саме цукровому діабеті, токсичну кому та надання невідкладної допомоги на догоспітальному етапі при різних видах коми, у тому числі невизначеної етіології.

15-й розділ висвітлює невідкладну допомогу при черепно-мозковій і хребтово-спинномозковій травмі. Надана характеристика струсу, забою, дифузного аксонального uszkodження головного мозку, переломів кісток черепа. Описано травматичний субарахноїдальний крововилив, стиснення головного мозку, принципи госпіталізації і надання допомоги при черепно-мозковій травмі, критерії смерті мозку. Особливу увагу приділено хребтово-спинномозковій травмі, бойовій черепно-мозковій травмі, вогнепальним пораненням хребта і спинного мозку, надання невідкладної допомоги.

16-й розділ висвітлює невідкладну допомогу в психіатрії. Описано спробу або загрозу суїциду, стан збудження та агресивності, шизофренію, алкогольний делірій, епілептичний статус, побічні ефекти вживання наркотичних засобів.

Невідкладні стани в педіатрії викладені в **17-му розділі**: особливу увагу присвячено специфіці серцево-легеневої і церебральної реанімації у дітей, елементарному підтриманню життя, забезпеченню прохідності дихальних шляхів, штучній вентиляції легень, варіантам порушення серцевого ритму при клінічній смерті, дефібриляції, шляхам введення лікарських засобів та лікарським засобам, які застосовують на етапі подальшого підтримання життя. Висвітлено етичні та юридичні аспекти серцево-легеневої і цере-

бральної реанімації у дітей. Описано різні варіанти гострої дихальної недостатності, загальні закономірності порушення водно-електролітного балансу, синдром дегідратації і гіпергідратації, основи інфузійної терапії. Дано визначення і класифікацію шоку, описано гіповолемічний, кардіогенний шок, анафілактичний шок та надання допомоги. Наведено особливості інтенсивної терапії при гарячці та гіпертермії у дітей, судомному синдромі у дітей, екзогенних інтоксикаціях у дітей та специфіку невідкладної допомоги.

18-й розділ присвячено екстреній і невідкладній допомозі в дитячій оториноларингології. У ньому описано невідкладну допомогу при сторонніх тілах у верхніх дихальних шляхах і стравоході у дітей, кровотечу з ЛОР-органів, їх травми, захворювання. Дуже скрупульозно описано залотковий та паратонзиллярний абсцес, гострий стеноз гортані та невідкладну допомогу при них.

У 19-му розділі висвітлено питання невідкладних станів в оториноларингології. У ньому, окрім надання допомоги при сторонньому тілі у вусі, носі, гортані, стравоході, дихальних шляхах, охарактеризовані травма ЛОР-органів, кровотеча з верхніх дихальних шляхів, вуха і стравоходу. Описано гострі захворювання зовнішнього і середнього вуха, запальні захворювання носа і риносових пазух, орбітальні та внутрішньочерепні ускладнення риногенного характеру, дифтерію, диференційну діагностику та надання допомоги на до- та ранньому госпітальному етапах.

Невідкладні стани в комбустіології викладені в **20-му розділі**. Тут дається загальна характеристика опіків, термічної травми, визначення і патогенез опікового шоку, визначення термічного опіку і тяжкості опікового шоку, клінічна картина та етапи надання медичної допомоги хворим з опіками (лікування термічної травми на місці пригоди, в кареті швидкої медичної допомоги, у стаціонарі). Описуються терміногаляційні ураження та надання допомоги на різних етапах; хімічні опіки, електротравма, холодова травма та дії бригади ЕМД на виклику, надання невідкладної допомоги на догоспітальному етапі та показання до госпіталізації.

21-й розділ присвячено гострим отруєнням. Описано принципи діагностики гострих отруєнь, загальні принципи лікування, дана характеристика окремих нозологічних форм гострих отруєнь, таких як отруєння алкоголем і сурогатами алкоголю, гострі отруєння інсектицидами, корозивними отрутами, похідними нафти, хлорованими вуглеводнями, наркотичними речовинами, психотропними препаратами, антихолінергічними засобами, хімічними засобами несмертельної зброї, грибами. Детально проаналізовано клінічну картину, діагностику та надання невідкладної допомоги на догоспітальному та стаціонарному етапах. Дана характеристика гострих отруєнь від укусу змій (гадок), павуків, комах та невідкладної допомоги при них.

22-й розділ присвячено невідкладній допомозі при харчових отруєннях. Надана загальна характеристика харчових отруєнь мікробного, немікробного, змішаного (міксти) та невідомого походження. Описано порядок розслідування харчових отруєнь і госпіталізації пацієнтів.

У додатках описано Типове положення про бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги, загальні вимоги щодо проведення медичного сортування постраждалих і хворих на догоспітальному етапі та в приймальних відділеннях (відділеннях невідкладної медичної допомоги) закладів охорони здоров'я та ін.

Список літератури налічує 116 джерел, 30 з яких — латинцею. Порівняно з попередніми виданнями підручника версія 2017 р. істотно доповнена, збагачена новими даними, особливо з клінічного перебігу, диференційної діагностики, надання екстреної (швидкої) медичної допомоги на догоспітальному етапі відповідно до сьогоднішніх нормативних документів, в тому числі уніфікованих клінічних протоколів. Підручник оригінальний і єдиний в Україні.

Висловлюємо подяку головному редактору і автору підручника професору Івану Савовичу Зозулі за організацію видання, вміння визначити колектив авторів, знайти можливість видати підручник (це вже 4-те видання). Такий підручник вкрай необхідний в часі реформування охорони здоров'я, в тому числі екстреної (швидкої) медичної допомоги, особливо пов'язаної з військовими конфліктами.

Рецензент — В.В. Ніконов, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри медицини невідкладних станів та медицини катастроф Харківської медичної академії післядипломної освіти